

Respons

Ukraina: Mobilisering til militæret

- Hva innebærer mobiliseringen til militæret?
- Hvilke grupper blir ikke innkalt til mobilisering?
- Hvor mange vil bli innkalt?
- Møter de mobiliserte opp?
- For hvor lang tid blir man mobilisert?
- Hva er straffen for å unndra seg mobiliseringen?
- Er det ordinær, obligatorisk militærtjeneste parallelt med mobiliseringstjeneste?

Denne responsen ser nærmere på ulike sider ved mobiliseringen til det ukrainske militæret. Mobilisering til opprørshærene i de østlige områdene av landet vil ikke bli belyst.

Delvis mobilisering¹

17. mars 2014 ga presidenten ordre om delvis mobilisering. Dette ble fulgt opp av en ny innkallingsordre 6. mai 2014. Parlamentet (Verkhovna Rada) støttet begge gangene presidentens ordre, og hver gang ble innkallingene iverksatt (Liga.net 2014).

23. juli 2014 vedtok parlamentet så en ny lov om delvis mobilisering. 232 medlemmer stemte for, i en avstemning der det var nødvendig med 226 stemmer for at loven skulle bli vedtatt (Liga.net 2014).² Samtidig ble det åpnet for en tredje omgang med innkallinger. Presidentens begrunnelse var at det nå var nødvendig med rotasjon, da mange soldater hadde tjenestegjort i flere måneder. Det var videre nødvendig å øke sikkerheten langs grensa til Russland, og å få inn nye mannskaper til å forsvare landets territorium. Ingen som ble innkalt i den tredje omgangen, i den nåværende såkalte første bølgen, skulle bli sendt direkte til anti-

¹ Ukraina har innført det landet kaller delvis mobilisering. Det er vedtatt at dersom situasjonen tilsier det, kan den delvise mobiliseringen trappes opp til full mobilisering. I denne responsen bruker vi begrepet mobilisering også om dagens situasjon, der det formelt sett dreier seg om delvis mobilisering.

² 17. mars 2014 stemte 275 representanter for å godkjenne presidentens første dekret. Representantene for Kommunistpartiet avsto fra å stemme (Pretupnosty.net 2014a).

Respons Ukraina: Mobilisering til militæret

terroroperasjoner i øst. Alle skulle få relevant opplæring først, ifølge militære kilder (som gjengitt i Interfax-Ukraine 2014). Mens det i de to første innkallingene ble mobilisert personell som var trent for militære operasjoner, ble det i den tredje runden satt fokus på personer som kunne gå inn i støttefunksjoner for militære enheter stasjonert i sikkerhetssoner (Interfax-Ukraine 2014).

Etter at loven om delvis mobilisering trådte i kraft,³ hadde Forsvarsdepartementet, Nasjonalgarden⁴ og grensestyrkene 45 dager på seg til å rotere og bytte ut mannskaper (Liga.net 2014).⁵

Den delvise mobiliseringen gjelder alle regionene i landet, med unntak av den autonome republikken Krim og Sevastopol. Innbyggerne her kan imidlertid melde seg frivillig til å bli mobilisert (Pretupnosty.net 2014a).

Ulike bølger av mobilisering

Den første bølgen av mobilisering startet altså våren 2014, da det ble foretatt innkallinger i to omganger. Den tredje innkallingsrunden kom sommeren 2014. Dersom myndighetene finner det nødvendig, vil det bli igangsatt både en andre og eventuelt en tredje og fjerde bølge av innkallinger (Liga.net 2014; Pretupnosty.net 2014a; Chernyshev 2014)⁶.

I den første bølgen, den nåværende, vil menn og kvinner innenfor følgende grupper kunne bli innkalt:

- Frivillige, inntil 45 år gamle⁷
- Offiserer og underoffiserer med en bestemt militær kvalifikasjon og erfaring, inntil 45 år gamle
- Menige reservesoldater med militær erfaring⁸, inntil 40 år gamle

I en eventuell andre bølge kan personer innenfor følgende grupper bli innkalt:

- Offiserer og underoffiserer med en hvilken som helst militær spesialitet, inntil 45 år gamle⁹

³ En lov trer i kraft når vedtaket blir offentliggjort i en publikasjon.

⁴ Nasjonalgarden ble 13. mars 2014, altså etter regimeskiftet, reetablert. Den er nå en såkalt lettere infanteristyrke, i skarp kontrast til Nasjonalgarden under det forrige regimet (Wikipedia 2014). Nasjonalgarden er underlagt Innenriksdepartementet.

⁵ Innenriksdepartementets tropper blir ofte omtalt som militsiaen, og er den primære politistyrken i Ukraina. Departementet ledes i dag av Arsen Avakov, som er en sentral person i anti-opprørsoperasjonene i Donbass (Donetsk og Luhansk). Disse styrkene inngår i Ukrainas samlede tropper for anti-terrorvirksomhet (Wikipedia 2014).

⁶ Disse nyhetskildene henviser til ulike lover, særlig «lov om forberedelse til mobilisering og mobilisering,» som gjaldt under de to første innkallingene, og «lov om delvis mobilisering» som ble vedtatt 23. juli 2014. Kildene har også intervjuet bl.a. representanter for Ukrainas National Security and Defense Council (RNBO), som er det sentrale rådgivende organet for presidenten og parlamentet i militære spørsmål.

⁷ Tallene for aldersgrenser er hentet fra en nyhetsmelding datert 17. mars 2014 (Pretupnosty.net 2014a). Etter den tid er grensene blitt hevet, se slutten av kapittelet.

⁸ Euromaidan Press (2014) skriver at de menige må ha erfaring fra krigstid, mens Pretupnosty.net. (Chernyshev 2014) ikke nevner et slikt vilkår.

⁹ Reserveoffiserer som ikke har tjenestegjort, for eksempel de som har fått sin militære grad ved et sivil universitet, skal ikke bli innkalt, fordi det ikke er nødvendig. Ukraina har allerede rundt 20 000 reserveoffiserer med praksis fra militæret, ifølge Andriy Lysenko, talsmann for Ukrainas National Security and Defense Council (RNBO) (Euromaidan Press 2014).

- De som er med i en reservearmé, og har militær erfaring, inntil 40 år gamle
- De høyeste offiserene i alle militære spesialenheter, inntil 60 år gamle

I en eventuell tredje bølge kan personer innenfor følgende grupper bli mobilisert:

- 18 år gamle soldater
- Kvinner (blant andre leger, sykepleiere og tekniske spesialister), inntil 50 år gamle
- De som ikke har tjenestegjort og som ikke har et eget fritakelsesdokument (Liga.net 2014; Pretupnosty.net 2014a; Chernyshev 2014).

I en eventuell fjerde bølge vil det bli full mobilisering. Full krig er da på gang. Enhver som kan bære et våpen, vil kunne bli mobilisert.¹⁰

Nettavisen Liga.net (2014) opplyser at lovendringen i juli 2014 om delvis mobilisering førte til at aldersgrensene for de som er forpliktet til å tjenestegjøre, ble hevet. Kilden skriver at alderen for ordinære soldater, underoffiserer og kvartermestere/stabssersjanter¹¹ økte fra 50 til 60 år, mens alderen for offiserer økte fra 55 til 65 år. UNHCHR (2014 s. 21) skriver at etter lovendringen kan personer mellom 18 og 60 år bli mobilisert.

Hvilke grupper blir ikke innkalt til mobilisering?

I henhold til Liga.net (2014) og Pretupnosty.net (Chernyshev 2014) skal bestemte grupper ikke bli innkalt til mobilisering. Det gjelder:

- De som i mobiliseringsperioden allerede er innkalt av statlige myndigheter i andre sammenhenger
- De som er erklært uegnet for militærtjeneste av helsemessige grunner for en periode opp til seks måneder
- Menn som har fem eller flere barn under 16 år
- Kvinner som har barn under 16 år
- Personer som har omsorgsansvar for andre, og der det ikke finnes andre som kan overta omsorgen
- Medlemmer av det ukrainske parlamentet

Dessuten er studenter fritatt for mobilisering. En lovendring sommeren 2014¹² presiserte at en rekke grupper av studenter og doktorgradsstudenter, på universitetet og i praksisperioden, ikke vil bli innkalt (Pretupnosty.net 2014c).

Sekretæren i Ukrainas National Security and Defense Council (RNBO)¹³, Andriy Parubiy, hevder (som sitert i Liga.net 2014) at forsørgere i lavinntektsfamilier ikke vil bli innkalt. Under den delvise mobiliseringen (bølge én og to) vil heller ikke 18 år gamle soldater bli innkalt (Liga.net 2014).

¹⁰ I en periode med full mobilisering må den enkelte ha tillatelse for å skifte bosted (Euromaidan Press 2014).

¹¹ Det ukrainske ordet er *starshina*.

¹² Lovens tittel i engelsk oversettelse: "Law on changes in the legislation concerning guarantees to students and graduate students who are called in for military service."

¹³ RNBO er det sentrale rådgivende organet for presidenten og parlamentet i militære spørsmål.

Hvor mange vil bli innkalt?

Nøyaktig hvem og hvor mange som faktisk vil komme til å bli innkalt, er ikke offentlig kjent. Informasjonen er klassifisert, og antallet vil bli bestemt av den enkelte militære enhet (Liga.net 2014).

Lederen for parlamentets nasjonale sikkerhetskomité, Volodymyr Lytvyn, sier (som sitert i Liga.net 2014) at potensialet i den første bølgen av mobilisering er én million mann pluss de frivillige. Av disse vil flere titusener få innkalling, ifølge Lytvyn.

Valentin Badrak, en ukrainsk militæreksperter, opplyser (som gjengitt i Pretupnosty.net 2014a) at ved Sovjetunionens sammenbrudd og etableringen av Ukraina som egen stat i 1991, var det militære personellet i Ukraina på 700 000 mann. Ifølge Badrak kan Ukraina i dag lett mobilisere 400 000 mann fra denne gruppa, alle trente personer som ikke har passert den militære maksimumsalder (Pretupnosty.net 2014a).

Da det første dekretet om delvis mobilisering ble vedtatt av parlamentet 17. mars 2014, ble det anslått at ca. 20 000 mann ville bli innkalt til de væpnede styrker og like mange til Nasjonalgarden (Pretupnosty.net 2014a). Da parlamentet gjorde et nytt vedtak 23. juli 2014, ble det anslått at ca. 60 000 mann ville bli mobilisert (Pretupnosty.net 2014b). Forsvarsdepartementet uttalte samtidig at inntil 50 000 mann kunne bli mobilisert, noe som i så fall ville bringe tallet på aktive tjenestemenn opp i 100 000 (UNHCHR 2014, s. 21).

Innenriksminister Arsen Avakov uttalte 16. juni 2014 (som gjengitt i Shynkarenko 2014) at det var dannet 30 bataljoner av frivillige med i alt 5600 soldater. Av disse tjenestegjorde allerede ca. 3000 i de østlige områdene.

Mobiliseringen gjelder også for internflyktninger (UNHCHR 2014, s. 21).

For øvrig skal innkalling skje i bestemte former, med bruk av et eget formular som skal stiles til den enkelte personlig og overleveres. Innkalling skal ikke kunne skje ved for eksempel telefonoppringning (Liga.net 2014). Den enkelte blir bedt om å komme til kommissariatet (det militære innkallingskontoret) (Verbyany 2014).

Møter de mobiliserte opp?

Det er mange som ikke ønsker å bli mobilisert, og mange møter ikke opp i det hele tatt. UNHCHR (2014, s. 16) hevder at det har vært økende protestaksjoner mot mobiliseringen, og at mødrene til de innkalte ofte spiller en sentral rolle. Institute for War and Peace Reporting (Shynkarenko 2014) siterer en representant for det militære innkallingskontoret i Zhytomyr som hevder at de én dag sendte ut 350 innkallinger, men at ingen møtte opp. Det er i hovedsak eldre folk som møter opp, ifølge denne representanten. Noen bestikker også leger for å kunne bli fritatt fra mobiliseringen. En annen nyhetskilde (Verbyany 2014) hevder at det er ganske lett å unngå mobiliseringen. Bestikkelser kan gis til den «rette» tjenestemannen, og det skal også være lett å stikke av; sjansen for at politiet skal prøve å få tak i vedkommende, er liten.

Samtidig er det mange som melder seg frivillig til å kjempe, uten å være innkalt. Noen av dem inngår i paramilitære grupper, enkelte mer eller mindre utenfor myndighetenes direkte kontroll (Wikipedia 2014). Pravyj Sektor (Høyresektoren)¹⁴ i Kherson-regionen opplyser at

¹⁴ Se mer om Pravyj Sektor i en Landinfo-respons av 3. juli 2014 (Landinfo 2014).

de har mobilisert rundt 300 frivillige av sine medlemmer. De skulle få to uker med opplæring før eventuell utplassering i Donbass (OSCE 2014).

For hvor lang tid blir man mobilisert?

Valentin Badrak, en militærekspert, uttaler i en nyhetsmelding fra 17. mars 2014 (Chernyshev 2014) at det er noe uklart for hvor lang tid en person blir mobilisert. Dersom det skulle bli innført full unntakstilstand med krigslover, vil det sannsynligvis ikke bli noen tidsbegrensning i det hele tatt, ifølge samme kilde.

De innkalte får en opplæring som strekker seg fra ni dager til to måneder, avhengig av hvilke oppgaver de senere vil bli satt til (Verbyany 2014).

Straff for å unndra seg mobilisering

Straffeloven (2001) regulerer straffen for å unndra seg mobilisering. Paragraf 336 har en strafferamme på to-fem år i fengsel for alminnelig unndragelse.¹⁵ Paragraf 408 definerer desertering og setter som utgangspunkt en straff på to-fem år i fengsel. Dersom desertering skjer med våpen i hånd, eller som en organisert handling av flere, er strafferammen fem-ti år i fengsel. Dersom det er erklært krigstilstand, eller desertering skjer i strid, økes den maksimale straffen til tolv år i fengsel. For øvrig angir § 409 strafferammen for den som skader seg selv, opererer med falske dokumenter osv. for å slippe militærtjeneste.

Det er bøter av ulik størrelse for brudd på bestemmelsene om mobilisering, for eksempel for ikke å møte opp på registreringskontoret, eller for bevisst å ødelegge militærboken (Pretupnosty.net 2014a). En lovendring¹⁶ av 20. mai 2014, som trådte i kraft 8. juni, førte til økte rammer på bøkene (De Visu 2014).

Landinfo har ingen oversikt over hvor mange som rent faktisk er blitt ilagt straff for å ha unndratt seg mobiliseringen, og hvor lange disse straffene har vært.

Obligatorisk militærtjeneste

Ukraina vedtok i 2013 å avskaffe den obligatoriske militærtjenesten for alle menn mellom 18 og 25 år.¹⁷ 1. oktober 2013 skulle være siste innkalling før landet skulle gå over til å basere seg på en profesjonell hær med bare (frivillige) kontraktsoldater. På den tiden bestod de militære styrkene av 60 prosent kontraktsoldater¹⁸ og 40 prosent vernepliktige (UPI 2013).

En talsperson for påtalemyndighetene henviste i september 2013 til et dekret fra presidenten som sa at innkalling til ordinær, obligatorisk militærtjeneste ikke ville skje i 2014. Derimot var planen at de vernepliktige skulle bli innkalt til Innenriksdepartementets «interne tropper» (apeylqx.com 2013).

¹⁵ Paragraf 407 angir straffen for unndragelse av ordinær, obligatorisk militærtjeneste.

¹⁶ Lovens tittel i engelsk oversettelse: «On amendments to certain legislative acts on the improvement of the defense and mobilization issues during mobilization».

¹⁷ Tjenestetiden var 12 måneder i hæren, 12 måneder i flyvåpenet eller 18 måneder i marinen (CIA u.å.).

¹⁸ UNDP (2009) opplyser at 44 prosent av kontraktsoldatene er kvinner. Den høye andelen blir forklart med de lave lønningene for kontraktsoldater.

1. mai 2014 utstedte fungerende president Olexander Turchynov et dekret som gjeninnførte obligatorisk militærtjeneste. Begrunnelsen var den forverrede sikkerhetssituasjonen i de østlige og sørlige områdene av landet. På den tiden hadde Ukraina 130 000 personell i de væpnede styrkene (BBC News 2014). Ifølge dekretet vil alle menn mellom 18 og 25 år, som er fysisk kvalifisert og ikke har fått fritakelse, bli innkalt til militærtjeneste (Stromova 2014).

I forbindelse med mobiliseringen ble det fra øverste politiske og militære hold presisert at man først og fremst ønsket å mobilisere personell med militær erfaring, og at det i første rekke skulle være de frivillige. For eksempel ville ingen 18-åringer bli mobilisert da de ikke har militær erfaring. Innkalling til ordinær, obligatorisk militærtjeneste kan synes å komme i konflikt med disse prinsippene. Landinfo har imidlertid ingen sikker informasjon om hvor langt myndighetene i praksis har kommet med innkalling av ordinære vernepliktige.

Det ukrainske militæret er kjent for å være svært dårlig utrustet. For eksempel blir kevlarhjelmer og moderne kommunikasjonsutstyr ansett som luksus. Forsvaret selv driver innsamlingsaksjoner. Ved å sende en sms kan den enkelte borger bidra med fem hryvnja (vel to kroner) til forsvaret (Shynkarenko 2014). Gitt den dårlige utrustningen og de små ressursene i en tid med stridshandlinger, kan det være at myndighetene er tilbakeholdne med å innkalle vernepliktige. Disse måtte i så fall fått nødvendig opplæring, noe som igjen er både tid- og ressurskrevende.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Apeylqx.com (2013, 22. september). Punishment for evasion from the compulsory military service remains, - GPU. *Apeylqx.com*. Tilgjengelig fra <http://www.apeylqx.com/punishment-for-evasion-from-the-compulsory-military-service-195#comment-2> [lastet ned 2. september 2014]
- BBC News (2014, 2. mai). Ukraine reinstates conscription as crisis deepens. *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/world-europe-27247428> [lastet ned 28. august 2014]
- Chernyshev, R. (2014, 17. mars). Conscription: that it is necessary to know about partial mobilization. *Pretupnosty.net*. Tilgjengelig fra <https://news.pr/en/public/99461> [lastet ned 25. august 2014]

Respons Ukraina: Mobilisering til militæret

- CIA (u.å.) *The World Factbook*. Washington D.C.: CIA. Tilgjengelig fra <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2024.html> [lastet ned 4. september 2014]
- De Visu (2014, 23. juni). 16 – 20 July 2014. The liability for violation of Mobilization Law has been increased. *De Visu*. Tilgjengelig fra <http://devisu.ua/en/weekly/6096-16-20-july-2014-the-liability-for-violation-of-mobilization-law-has-been-increased> [lastet ned 29. august 2014]
- Interfax-Ukraine (2014, 24. juli). Ukraine to increase number of army bases, create rotation conditions - General Staff. *Interfax-Ukraine*. Tilgjengelig fra <http://en.interfax.com.ua/news/general/215257.html> [lastet ned 25. oktober 2014]
- Landinfo (2014, 3. juli). *Ukraina: Pravyj Sektor (Høyresektoren)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2916/1/2916_1.pdf [lastet ned 4. september 2014]
- Liga.net (2014, 23. juli). Partial mobilization: why is it necessary and who should await summons. *Euromaidan Press*. Tilgjengelig fra <http://euromaidanpress.com/2014/07/23/partial-mobilization-why-is-it-necessary-and-who-should-await-summons/> [lastet ned 25. august 2014]
- OSCE (2014, 17. juli). *Latest news from the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine, based on information received until 18:00 hrs, 16 July*. Kiev: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/ukraine-smm/121389> [lastet ned 4. september 2014]
- Pretupnosty.net (2014a, 17. mars). Rada voted for partial mobilization in Ukraine. *Pretupnosty.net*. Tilgjengelig fra <https://news.pn/en/politics/99413> [lastet ned 25. august 2014]
- Pretupnosty.net (2014b, 22. juli.). During mobilization in army can call to 60 thousand people. *Pretupnosty.net*. Tilgjengelig fra <https://news.pn/en/politics/109577> [lastet ned 25. august 2014]
- Pretupnosty.net (2014c, 23. juli.). Poroshenko exempted students and graduate students of day form of education from mobilization. *Pretupnosty.net*. Tilgjengelig fra <https://news.pn/en/public/109681> [lastet ned 25. august 2014]
- Shynkarenko, O. (2014, 26. juni). Volunteers Bolster Ukraine's Fighting Force. *IWPR*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/volunteers-bolster-ukraines-fighting-force> [lastet ned 26. august 2014]
- [Straffeloven] (2001). *Criminal Code of Ukraine*. Tilgjengelig fra Legislationonline <http://www.legislationonline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [lastet ned 25. august 2014]
- Stromova, M. (2014, 1. mai). Ukraine Enacts Compulsory Military Draft. *NBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/ukraine-enacts-compulsory-military-draft-n94906> [lastet ned 26. august 2014]
- UNDP (2009, 16. juni). *UNDP helps Ukrainian Ministry of Defence create new opportunities for women*. Kiev: UNDP. Tilgjengelig fra <http://archive.today/3kldQ#selection-479.1-479.76> [lastet ned 4. september 2014]
- UNHCHR. dvs. United Nations High Commissioner for Human Rights (2014, 17. august). *Report on the human rights situation in Ukraine*. Genève: UNHCHR. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UkraineReport28August2014.pdf> [lastet ned 1. september 2014]
- UPI (2013, 3. oktober). Ukraine to end military conscription after autumn call-ups. *UPI*. Tilgjengelig fra http://www.upi.com/Top_News/Special/2013/10/03/Ukraine-to-end-military-conscription-after-autumn-call-ups/UPI-95521380772920/ [lastet ned 28. august 2014]
- Verbyany, V. (2014, 7. august). Ukraine's Military Draft Brings War Home for Thousands. *Bloomberg Businessweek*. Tilgjengelig fra <http://www.businessweek.com/articles/2014-08-07/ukraines-military-draft-brings-war-home-for-thousands> [lastet ned 29. august 2014]
- Wikipedia. *War in Donbass*. (Sist endret 28. august 2014). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Donbass [lastet ned 28. august 2014]

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.